

ЗВІТ ПРЕЗИДІЇ АЕНУ НА ЩОРІЧНИХ ЗБОРАХ 3–4 ТРАВНЯ 2008 РОКУ

Шановні колеги!

Наша Академія економічних наук України цього року відзначає своє 15-річчя. Вона пройшла лише перший етап на шляху свого становлення. Нині ми не лише маємо право підводити певні підсумки, але й зобов'язані ставити перед собою нові більш високі цілі та завдання. На жаль за оцінками провідних експертів низька якість життя в Україні пояснюється відсутністю якісних змін в економіці. Наприклад, Світовий банк вважає, що за простою ведення бізнесу Україна — на 139-му місці з 178, за простою сплати податків (Світовий банк і PriceWaterhouse Coopers) — на 177-му з 178. Це — серйозні показники. І для широкого кола економістів, політиків, промисловців і підприємців очевидним є той факт, що при збереженні існуючої ресурсно-витратної моделі розвитку, при домінуючих економічних, демографічних і екологічних тенденціях потрібні дуже рішучі заходи, щоб наздогнати за конкурентоспроможністю спочатку Казахстан із Росією, потім — розвинені країни Європи, про інтеграцію з якою ми так багато говоримо.

Найважливішою подією останніх місяців стало рішення Генеральної ради СОТ схвалити звіт Робочої групи та ратифікація Верховною Радою угоди про вступ України до Світової організації торгівлі. Для вітчизняної економіки це має величезне значення — зроблено наступний крок на шляху до світової, європейської інтеграції. Проте на жаль, країні не вдалося домогтися максимального сприятливих умов членства взагалі й перехідного періоду зокрема. Є певні загрози та ризики для конкурентоспроможності окремих підприємств і навіть галузей.

Що нам робити після того, як ми змінимо механізм стягування ПДВ з аграріїв, і вони працюватимуть в рівних з іншими умовах? Що зробити, щоб не допустити банкрутства підприємств малого і середнього бізнесу? Що робити з вітчизняним автомобілем - й авіабудуванням? Як у нових умовах конкурувати з Європою? Адже не можна бути конкурентоспроможними тільки за рахунок низької вартості робочої сили, це аморально. Тому нині конче потрібні програми адаптації ризикованих галузей економіки (АПК, продовольчого ринку, легкої, текстильної промисловості, машинобудування), спрямовані на підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Особливу увагу слід приділити контролю за ввезенням у країну продуктів, що містять генетично модифіковані елементи, розробити сучасні системи стандартизації, сертифікації й маркірування, захистити права споживачів, здоров'я та безпеку громадян.

Вирішенням цих питань треба зайнятися негайно. Тут не обійтися без допомоги експертів, тобто нас з Вами, асоціацій бізнесу, об'єднань підприємців. Слід зробити глибокий аналіз того, наскільки ці умови впливають на конкурентоспроможність галузей економіки, на створення робочих місць. І там, де потрібно, серйозно займатися удосконаленням податкової системи, інвестиційної та кредитної політики.

Всі ми з Вами відчуваємо, якою великою є нині потреба в професійно підготовленій стратегії розвитку економіки. Навіть маленьке судно не вийде в море, не знаючи, куди й навіщо плисти. Чому ж величезний корабель «Україна» мчить під всіма вітрилами, не визначивши для себе курсу?

Сьогодні ви отримали при реєстрації примірники першого номеру «Вісника економічної науки України» за 2008 рік та чергову монографію, видану нашою академією «Майбутнє України: стратегія поступу». До останнього часу було прийнято вважати, що економічна стратегія в Україні відсутня, а те, що робиться, відбувається зовсім не на користь усього населення. Але лише за останній рік ми отримали кілька засадничих документів стратегічного характеру: громадсько-політичне об'єднання «Український форум» презентувало документ під назвою «Україна 2015: національна стратегія розвитку», Фонд «Ефективне управління» створений та фінансуємім Рінатом Леонідовичем Ахметовим 10 квітня цього року презентував «Концепцію економічного розвитку України на 2008–2015 рр.», нарешті Уряд Юлії Володимирівни Тимошенко представив своє бачення майбутнього у програмі «Український прорив: для людей, а не для політиків». Я вважаю, що плід колективної думки членів нашої академії посяде достойне місце серед цих документів.

Оприлюднення цих документів дає низку підстав для їх порівняння, змістовного аналізу та прискіпливого відбору того найкращого та корисного, що є в кожному з них. Це, на мою думку, повинно стати і одним з провідних завдань для членів нашої академії найближчого часу. Наведу лише одну аналогію — з «Новим курсом» (New Deal) Франкліна Делано Рузвельта. 1933 року, коли США охопили найбільш руйнівна системна криза, масове зубожіння населення й безпрецедентне падіння довіри людей до влади, великий президент, приймаючи офіс, сказав: «Економічну систему, за якої гонитва за прибутком призводить до руйнації добробуту народу, слід або повністю відкинути, або фундаментально змінити».

Тому для своєї нової економічної політики він визначив чотири стовпи: 1) посилення ролі держави як регулятора ринків, арбітра, який стежить за дотриманням чесних правил гри, й надійного постачальника публічних послуг; 2) підвищення ролі державних витрат як важеля перерозподілу доходів на користь малозабезпечених; 3) охочення платоспроможного попиту населення для стимулювання економічного зростання; 4) жорстке антимонопольне регулювання. Всі ці кроки мали базуватися на соціальному партнерстві (багаті не можуть бути по-справжньому багатими, якщо в суспільстві є по-справжньому бідні) й соціальній відповідальності великого бізнесу.

Країни, які хочуть здійснити якісний ривок, роблять пріоритетом посилення соціальної згуртованості й соціального капіталу. Приклад — Євросоюз, який у рамках свого амбіційного проекту «Лісабонська стратегія» (наздогнати й випередити США та «азіатських тигрів» за конкурентоспроможністю до 2010 року) серйозно інвестує в зміцнення соціального капіталу та соціальну інклюзивність.

Економічна частина стратегії запропонованої «Українським форумом» передбачає, що до 2015 року Україна має вийти на обсяги виробництва 80-х (але зі структурою економіки, обумовленою переходом до ринкових відносин) і на стандарти добробуту, притаманні «країнам середнього достатку». Держава для цього має підтримувати науковий і технологічний потенціал за напрямками, здатними забезпечити її конкурентні переваги та національну безпеку, створити найсприятливіші умови участі країни в процесах глобального економічного розвитку та європейських інтеграційних процесах тощо... Проте ключовим завданням автори визначили перехід від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку. «Україна-2015» ставить амбітну мету — у максимально короткий проміжок часу вийти на рівень розвитку передових країн світу. Головним інструментом досягнення цієї мети має стати модернізація в усіх сферах суспільного життя, а умовою успіху — об'єднання реформаторських зусиль громадянського суспільства, влади та бізнесу.

Найважливішим кроком у політико-адміністративній сфері повинна стати адміністративна реформа. Вона не полягає в перейменуванні міністерств і жонглюванні сферами відповідальності — це профанація адміністративної реформи. Адміністративна реформа включає декілька складових. По-перше, це оптимізація структури та функцій органів державного управління. Вона повинна здійснюватися під лозунгом трьох «де-»: дебюрократизація (спрощення процедур), децентралізація (передача повноважень вниз) і дерегуляція (відмова держави від надмірних регуляторних функцій). По-друге, це модернізація інституту державної служби. Необхідне чітке розмежування державного апарату та політичних посад. При цьому надто важливо не допустити, щоб посади державної служби ставали предметом політичного торгу. По-третє, це забезпечення громадського контролю над функціонуванням сфери державного управління. Поки що можливості громадянського суспільства впливати на рішення уряду обмежені. Вони існують переважно завдяки вільній пресі, однак за перегляд неправомірного або помилкового рішення громадським організаціям доводиться просто-таки битися. І все одно часто всі їхні зусилля так ні до чого і не приводять. Механізми та порядки громадського моніторингу та контролю повинні бути забезпечені на законодавчому рівні, а дотримання їх повинно бути безумовним.

Стратегія «Україна-2015» ставить суспільний розвиток на чільне місце, на відміну від багатьох програмних документів уряду та політичних партій, де соціально-гуманітарна сфера звичайно представляється як другорядна, опосередкована. Головним стратегічним чинником у цій сфері повинна стати суспільна налаштованість на зміни. Саме загальна стратегія розвитку, яка підтримується переважною більшістю громадян, повинна стати головним стрижнем об'єднання українського суспільства, забезпечивши перехід до парадигми громадянина — повноправного учасника прийняття ключових для держави ухвал.

Першорядним завданням у цій галузі повинна стати трансформація системи соціальної допомоги та соціальних стимулів. Оскільки ключовим чинником конкурентоспроможності в сучасному світі є людський капітал, вкрай важливо забезпечити конкурентоспроможність ринку праці.

Відповідність системи освіти потребам економіки залишає бажати кращого. При цьому з багатьох спеціальностей відчувається гострий кадровий дефіцит. Ситуація дійшла до того, що деякі великі підприємства створюють власні навчальні заклади заради забезпечення себе більш чи менш профпридатними кадрами. Україні вкрай необхідно забезпечити: а) інтеграцію бізнесу, науки та освіти в єдину систему; б) поширення практики безперервної освіти.

Окрема й дуже важлива тема — необхідність інтеграції українського суспільства. Пропонувалися та пропонуються й різні підходи до вирішення цієї проблеми. Узагальнено їх можна розподілити на чотири напрями. Перший — політика українізації, тобто інтеграція суспільства на основі формування української мовної, культурної, історичної ідентичності. Друге — розробка об'єднувальної національної ідеї, яка б мала властивості певного «філософського каменя», спроможного створити диво ментальної інтеграції суспільства. Третє — стратегія співіснування україномовних і російськомовних регіонів (регіональних еліт) у рівнобжному режимі, рушійною та цементуючою силою якої виступала зацікавлена в збереженні статус-кво бюрократія. Нарешті, об'єднання українського суспільства навколо яскравої харизматичної фігури загальнонаціонального лідера, яка досить утопічна внаслідок політичних смаків, що сильно відрізняються в тих чи інших сегментах суспільства.

Концепція, запропонована фондом «Ефективне управління» чітко й виразно пропонує певний комплекс реформ у трьох напрямках: забезпечення базових елементів ринкової економіки; створення режиму найбільшого сприяння для розвитку бізнесу; розвиток окремих галузей, структурно важливих для економіки. На думку розробників Концепція спрямована саме на економічне зростання, підвищення добробуту всього населення й забезпечення достатньої кількості ресурсів для розв'язання соціальних проблем. На їх думку, «роль держави має полягати, по-перше, у тому, щоб створити умови для збільшення «загального пирога» української економіки, а по-друге, в тому, щоб забезпечити ефективний соціальний захист і розвиток населення, перерозподіляючи цей пиріг». А далі — абсолютно чесна заява розробників: «Ця Концепція пропонує програму для розв'язання лише першої частини цього завдання — збільшення «пирога». І все, крапка, як каже Віктор Андрійович. Таким чином, якщо оцінювати концепцію тільки з погляду збільшення пирога, вона може й є бездоганною. Але щоб пиріг ділити, треба, як мінімум, його мати. А що робити з громадянами, поки бізнес пектиме пиріг?»

Цікава також ідеологія структури урядової програми й розстановка в ній основних акцентів, що цілком відповідає філософії «прориву». Акценти зосереджені на розвитку людського капіталу і національної культури, інтелекту нації, зміцненні громадянського суспільства, інститутів демократії, самоврядування (регіонів) і конкурентоспроможної економіки. У структурі програмного документа Кабміну можна умовно виокремити чотири блоки стратегічних векторів, на яких мають бути зосереджені законодавчі й адміністративні зусилля, а також інвестиції:

1. Людський капітал — система освіти, наука, інновації, національна культура, охорона здоров'я, фізкультура та спорт, здорова екологія, соціальний захист, ре-

форма ЖКГ. Усі перелічені сфери — це сфери надання та споживання публічних послуг, які завжди фінансувалися за залишковим принципом. Хоча саме тут відбувається відтворення й розвиток основного виробничого активу країни — людського капіталу. Саме ці сфери стали нині пріоритетами політики в країнах, які хочуть будувати економіку знань.

2. Реформа влади та її ключових інститутів — побудова більш ефективної політичної системи, реформа державних адміністративних інститутів, справедливе судочинство, боротьба з корупцією. Основний висновок практично всіх міжнародних досліджень щодо України полягає в тому, що головним гальмом підвищення конкурентоспроможності нашої економіки є суперечлива політична система, неефективність інститутів, непослідовність і непередбачуваність дій урядів, слабкість як у виконанні ними регуляторно-фіскальних (тут надто зарегульовано, корумповано й тяжко) та антимонопольних функцій (тут, навпаки, порожньо), так і в наданні тих же публічних послуг. Цей комплекс питань надзвичайно складний і суперечливий.

3. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Тут закладено ідеологію активної макро-економічної стабілізації (висока інфляція — це фіскальний перерозподільник національного багатства не тільки всередині країни, а й між країнами), підвищення ефективності бюджетної політики (в аспекті публічних послуг і середньострокового бюджетного планування). А також — податкова й регуляторна реформи, розвиток фондового ринку, стимулювання інновацій, підтримка експорту, ефективна політика конкуренції, розвиток малого бізнесу й конкурентоспроможності регіонів.

4. Енергетична безпека, енергоефективність і розвиток інфраструктури — комплекс заходів від реформування системи поставок, їх диверсифікації до модернізації вугільної галузі, електро- й атомної енергетики, а головне — довгоочікуваний перехід країни від управління пропозицією до управління попитом на енергоносії.

Водночас в цій програмі можна знайти і досить спірні й неоднозначні моменти. Так, Програма декларує підтримку промисловості, зокрема легкої, машинобудування, АПК, малого й середнього бізнесу. В той же час, державний бюджет (другий розділ) передбачає триразове підвищення розміру орендної плати на землю одночасно зі збільшенням грошової оцінки землі. Тільки для десяти провідних машинобудівних підприємств Дніпропетровська така «стимулювальна» норма обернулася зростанням річної орендної плати за землю в п'ятеро-вшестеро, зниженням рентабельності виробництва — у 2,5 рази.

Ще один задекларований пріоритет програми — малий і середній бізнес. На нещодавньому черговому форумі «Бізнес і влада — партнери» у любові до нього водночас зізнавалися і президент, і прем'єр і спікер. А бюджетом на фінансування Національної програми сприяння розвитку малого підприємства відпущено аж... 2 млн. грн., а на часткове погашення відсоткових ставок за кредитами — 32 млн. грн. Крім того, стаття 76 Закону про бюджет містить норму, що дозволяє місцевим органам влади в односторонньому порядку розривати договори оренди з бізнесом незалежно від термінів дії та розмірів інвестицій в орендовані об'єкти.

Ще один приклад. Із-під дії Закону «Про основні положення державного контролю в сфері господарської діяльності», який тільки наприкінці грудня 2007 року набрав чинності і ще не встиг вгамувати завзяття контролюючих структур, уже вивели органи податкової адміністрації. Як відомо, серед несприятливих чинників ведення бізнесу експерти серед перших називають саме податкові перевірки. Тільки 2007 року, за даними Українського союзу промисловців і підприємців, контролери перевірили 90 % усіх суб'єктів господарської діяльності, 50 % із цих перевірок припало на органи податкової.

На здешевлення кредитів для сфери енергозбереження в держбюджеті передбачено аж... 13 млн. грн., що не може задовольнити потреби навіть частково.

Нині ціни на енергоносії в Україні наближаються до світових, а енергоемність економіки вдвічі-втричі вища, ніж у наших сусідів. Потрібні рішучі дії з залучення інвестицій в енергозберезувальні технології, підвищення доступності кредитних ресурсів, створення податкових і кредитних преференцій для виробників, які ці технології впроваджують. До речі, з базових галузей нині найкраща ситуація щодо енергоемності — у гірничо-металургійному комплексі. Водночас у житлово-комунальному комплексі, хімічній галузі, в якій газ — не стільки паливо, скільки сировина, ситуація дуже складна.

Завдання полягає й у тому, щоб спільними зусиллями підготувати економіку та населення до завтрашніх випробувань, а це, на жаль, закономірний результат зростання цін на нафту і газ. Перед країною і нами стоїть завдання знизити споживання газу з нинішніх 70 млрд. кубометрів на рік до 40–50 млрд., спрямувати ресурси на видобуток газу на Причорноморському й Азовському шельфах, збільшити видобуток енергетичного вугілля, запасів якого Україні вистачить на 400 років, розвинути можливості атомної, гідроенергетики, біо- та інших альтернативних видів палива.

Негайної модернізації потребує вітчизняна газотранспортна система, через яку здійснюється транзит газу в Європу і від якої на пряму залежить енергетична безпека наших західних сусідів. Саме неувага до реального стану ГТС призводить до того, що наші партнери з успіхом будують альтернативні газопроводи в обхід країни.

Також проблемне питання — Держпрограма розвитку Збройних сил до 2011 року недоодрержала за останні два роки 4,5 млрд. грн. У бюджеті не передбачене посилення оборонної потужності країни, достатнє фінансування програми розвитку спецтехніки та озброєння тощо.

Ці нестыковки в двох доленосних документах — Програмі Уряду та Державному бюджеті, за якими країна живе і збирається жити в 2008–2009 роках і далі, свідчать, що узгодженої економічної політики немає, як немає й стратегії розвитку економіки в середньо- та довгостроковій перспективі.

Ні для кого не секрет, що, попри достатньо високі темпи зростання останніми роками, в Україні вже доволі довго жевріє системна криза пострадянського олігархічного капіталізму, побудованого на ресурсно-експортній конкурентоспроможності й безпрецедентній енергомарнотратності, яка виявляється в посиленні соціальної диференціації населення, бідності, браку системних структурних реформ, слабкості політичних і ринкових інститутів, тотальній корупції, низькій інновацій-

ності економіки й бізнесу, нівелюванні культурних цінностей.

Пропонований в нашій монографії підхід — це своєрідна відповідь на цей виклик, своєрідний новий курс, який має змінити антисоціальне обличчя українського капіталізму тому що він базується на згаданих рузвельтівських стовпах плюс посиленні координувальної ролі держави в стимулюванні інновацій і інвестицій у розвиток науки, освіти, охорони здоров'я, в навколишнє середовище, тобто у фундаментальні чинники розвитку людського й інтелектуального капіталу нації.

Наша здатність оперативного реагувати на виклики часу також зайвий раз свідчить про правильність прийнятого 15 років тому рішення про створення нашої академії як об'єднаної ланки представників фундаментальної науки з вищою школою та економічною практикою, та зафіксованих у Статуті провідних принципів її існування.

Так, згідно статуту, одним із найважливіших завдань роботи АЕНУ є своєчасне інформування органів державного управління про економічну ситуацію, що складається в державі і підготовка рекомендацій щодо її поліпшення. Це завдання, передусім, учених, для яких наукова діяльність є головною. У той же час до складу академії входить чимала кількість державних діячів, відомих підприємців та промисловців, які займаються виробничою та науково-освітньою діяльністю і мають можливість впроваджувати в життя найбільш ефективні наукові розробки та пропозиції. Значна частина цього доробку знаходить своє відображення на шпальтах нашого наукового журналу «Вісник економічної науки України», який почав виходити у 2003 році і цього року також святкує свій перший маленький ювілей.

Глибоко переконаний у тому, що органічне поєднання цілей політичної реформи та інноваційної перебудови економіки із завданнями європейської інтеграції — це основа не лише нової стратегії держави, а й найважливішого для нас — більш глибокої консолідації нації та суспільства. Це прямо стосується кожного з членів і нашої академії. Нам, як і іншим громадянам дедалі більше потрібні не тільки й не стільки обіцянки конкретних благ (подачок) або «добробуту вже сьогодні», скільки чітке розуміння, куди в довгостроковій перспективі рухається країна та яке місце в глобальному світі вона може посісти. Це особливо важливо для нашої молоді, яка робитиме майбутню історію в цій країні.

Для широкого кола науковців і експертів уже сьогодні очевидно, що при збереженні існуючої ресурсно-витратної моделі розвитку, при домінуючих економічних, демографічних й екологічних тенденціях — «органічний» розвиток, навіть темпи зростання у 5–6 % на рік, не дозволять Україні наздогнати за показниками конкурентоспроможності не тільки розвинені країни Європи, а й Казахстан із Росією. Отже, якщо нічого істотно не зміниться, житимемо ми все ж таки краще порівняно з нинішнім днем, але значно бідніше й набагато сіріше порівняно з рештою Європи й Азії, що розвивається.

Виходячи з вищевикладеного перш за все я хочу виділити у ролі провідних цілей нашої цьогорічної дискусії не тільки визначення головного доробку нашої академії за 15 років її існування, яке ми будемо сьогодні святкувати, але й який свій доробок ми можемо запропонувати народу, країні та владі у найближчій та більш віддаленій перспективі.

Як свідчить ознайомлення з матеріалами нашої монографії, оцінка показників економічного зростання є далеко неоднозначною. Зростання виробництва відбувається завдяки використанню переважно старих потужностей. Міцного підґрунтя для інноваційного розвитку поки що не створено. Це підтверджує динаміка торішнього економічного розвитку, яка висвітлює зниження темпів інноваційних вкладень навіть на тлі двозначної інфляції. Зростання економіки підтримується переважно за рахунок екстенсивних механізмів, які практично вичерпано.

Останні Уряди України, як Віктора Федоровича Януковича так і Юлії Володимирівни Тимошенко декларують амбіційну мету: протягом найближчих років перетворити Україну в «східноєвропейського тигра», здатного претендувати на роль нового регіонального лідера. І ця ціль може бути досягнута лише за умови, якщо будуть створені всі науково обґрунтовані організаційні, економічні та матеріальні підстави для її реалізації. Тобто нам необхідно домогтися нової якості розвитку.

Основними стратегічними орієнтирами економічної політики чинний Уряд вважає:

економічне стимулювання створення конкурентоспроможних виробництв у промисловості України, трансферу технологій та інноваційної діяльності;

забезпечення зростання доходів та збільшення частки оплати праці у структурі собівартості на основі зростання продуктивності праці;

забезпечення створення умов для реалізації людського потенціалу нації відповідно до європейських стандартів;

орієнтацію соціальної стратегії на примноження людського капіталу шляхом розвитку науки та освіти, культури, охорони здоров'я;

зміцнення інституту власності як основи ринкової системи господарства;

всесторонню підтримку підприємництва як основної рушійної сили соціально-економічного розвитку;

розвиток конкуренції як основного чинника підвищення ефективності економіки;

побудову сучасної конкурентоспроможної економіки на основі інноваційної та інвестиційної діяльності, заохочення спрямування фінансових, технологічних та організаційних ресурсів на інноваційні цілі;

прийняття програми пріоритетних напрямів інноваційної політики держави строком на 10–15 років;

сприяння розвитку науки та впровадження інновацій як основного елемента структурних перетворень і забезпечення конкурентоспроможності економіки на світовому ринку;

удосконалення нормативно-правової бази щодо державного сприяння захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання України за кордоном;

застосування сучасних підходів до бюджетного планування та виконання бюджетів, використання стимулюючої ролі бюджетної і податкової політики;

забезпечення цінової стабільності та подальшої розбудови фінансового сектору економіки;

підвищення ефективності управління корпоративними правами держави та державними підприємствами;

встановлення оптимального співвідношення форм власності та організаційних моделей господарювання;

детінізацію економіки та легалізацію капіталів некримінального походження;

проведення на замовлення Кабінету Міністрів України фінансового аудиту за міжнародними стандартами всіх національних акціонерних компаній, державних підприємств та підприємств з контрольною часткою акцій держави;

впровадження визнаних у світі принципів розкриття інформації підприємствами і фінансовими установами щодо їх діяльності, зокрема з метою відстеження перехресних прав власності та інших зв'язків між ними;

залучення ресурсного потенціалу регіонів, забезпечення розвитку їх науково-технічного та інноваційного потенціалу, подолання депресивності територій, створення умов для формування в кожному регіоні високотехнологічного господарського комплексу, в тому числі на кластерній основі.

Зробити «український прорив», забезпечити міжнародну конкурентноздатність української економіки, досягти європейських стандартів добробуту й вийти на позиції регіонального лідерства Україна зможе тільки за умови науково обґрунтованої довготермінової стратегії системних економічних реформ. По суті мова йде про необхідність запуску «другої, а потім і третьої, хвилі» економічних реформ.

Втім, перш ніж вести мову про стратегію економічних реформ, необхідно завершити роботу з усунення «хвостів минулого». Хоча в Україні в цілому й сформована критична маса ринкових перетворень, економісти вже кілька років підняють питання про корекцію чинної економічної моделі й розвитку ринкових інститутів. Українській економіці дійсно потрібні продумані структурні й інституціональні зміни, які дозволили б позбутися від комплексів «периферійного капіталізму».

Ключовою вадою чинної економічної моделі є недодформованість відносин власності. По суті нам все ще конче потрібно сформувавши ефективну, прозору й надійно захищену систему власності. Інакше ми будемо постійно зіштовхуватися з такими явищами, як рейдерство й економічний переділ власності.

По-друге, в Україні усе ще не завершився процес формування каркасу національної економіки. Провідним національним корпораціям потрібно ще кілька років для того, щоб капіталізувати бізнес і вистояти в конкурентній боротьбі з міжнародними транснаціональними корпораціями. Забезпечення економічного суверенітету припускає, що в Україні буде сформована солідарна модель відносин між державою й великим національним капіталом.

У чинній моделі немає адекватних стимулів для розвитку постіндустріального укладу в структурі економіки. Внаслідок цього економічне зростання не супроводжується скороченням інфраструктурного й технологічного розриву, що зберігається між Україною й економічно розвиненими країнами світу.

До вад сучасного українського капіталізму можна віднести й проблему соціального розшарування. Економічне зростання не супроводжується адекватним ростом середнього класу й вбудовуванням основної маси економічно активного населення в систему ринкових інститутів і цінностей. Формальне впровадження інститутів політичної демократії без формування адекватної соціальної бази означає, що для нашої країни зберігається загроза повер-

нення до політики державного патерналізму й до пошуку «сильної руки», здатної відновити соціальну справедливість, чим зараз і користуються популісти.

Нарешті, чинна в Україні економічна модель не забезпечує рівномірної й збалансованої соціально-економічної віддачі. Економічне зростання та підвищення добробуту громадян має гостро виражену регіональну й галузеву локалізацію.

Перераховані вади економічної моделі істотні та стали об'єктивною платою за непослідовність і несистемність економічних перетворень за весь попередній період пострадянської трансформації, які відбувалися в Україні. Але відповідальна влада не може й не повинна закривати очі на проблеми, з якими зіштовхується бізнес і міжнародні інвестори, що працюють в Україні.

Однак сучасне загострення політичної конкуренції при трансформації владної моделі призвело до того, що в українській політиці перемагає логіка «відкладених реформ». Якщо криза влади в Україні буде за короткий час подолана, інерція економічного зростання дасть певний запас міцності для проведення подальших економічних реформ.

Очевидно, українські політики повинні усвідомити, що прийшов час перевести маятник трансформації зі сфери політики в сферу економіки. Добре продумані, послідовні й соціально відповідальні економічні реформи дозволять Україні уникнути «капіталістичного застою», розширити соціальну базу політики модернізації, створити економічні передумови для вдосконалення системи політичної демократії. В цьому контексті я маю на увазі стратегію не лише як обов'язок влади думати про майбутнє не тільки в контексті виборів, а й як про реальне життя і добробут наших дітей, про час перетворення країни з проблемної в самодостатню і високорозвинену.

Тому є всі підстави для того, щоб наше бачення та концептуальні пропозиції щодо поступу України до майбутнього були прийняті та враховані.

Подальший, інтенсивний економічний розвиток уже не може продовжуватися на існуючій виробничій базі. За висновками експертів, через недовикористання сучасних досягнень науки і техніки Україна втрачає мільярди доларів США.

Особливу увагу слід приділити розвитку інфраструктури інноваційної діяльності, удосконаленню механізмів діяльності технологічних парків, зокрема, шляхом підвищення вимог до відбору інноваційних проектів та більш жорсткого контролю за діяльністю технопарків. На базі технологічних парків необхідно відпрацювати модель прискореного функціонування в інноваційному циклі «наука - технологія - виробництво - сфера споживання».

Відповідно до світового досвіду вкрай необхідно започаткувати створення мережі нових інноваційних структур: венчурних фондів, технологічних бізнес-інкубаторів, інжинірингових центрів; сприяти створенню інформаційних баз даних для забезпечення повною науково-технічною інформацією інвесторів, підприємств та органів влади.

Потрібне подальше розширення міжнародного співробітництва в інноваційній та науково-технічній сфері. Важливим напрямом тут є використання можливостей Угоди про науково-технічну співпрацю між Україною та ЄС щодо розвитку співробітництва між українськими та європейськими вченими. Необхідно активізувати реальну участь України в європейських програ-

мах та конкурсах європейських фондів, які дозволяють проводити дослідження за базовими науковими напрямками з більш ніж 40 державами.

За останні десятиліття на міжнародній економічній арені відбулася переоцінка економічних цінностей та сил. Успішні країни активно будують економіку знань, переходять до більш високотехнологічних (інноваційних) устроїв. Суть цих перетворень — у підвищенні продуктивності праці та створенні на цій основі вищої доданої вартості. Інтелект, знання й інформація мають більшу вартість, ніж ресурси і навіть земля. Приклади такої капіталізації компаній знає в Україні навіть школяр.

Щоб бути гідним конкурентом у такому глобальному середовищі, Україні треба вийти на траєкторію випереджувального розвитку, мобілізувати й капіталізувати головний ресурс, який у неї поки ще є, — людський. Проте країна не може приступити до реалізації цього завдання прямо зараз, оскільки має стартові позиції, які катастрофічно відрізняються в гірший бік від позицій розвинених країн.

Підвищення конкурентоспроможності — це передусім тривалий вклад значних інвестицій у чинники, які її формують. Попри те, що основним двигуном конкурентоспроможності країни є бізнес, держава тут — ключовий гравець, оскільки створює умови, які або посилюють конкурентні переваги підприємств і стимулюють їх до інновацій (як технологічних, так і управлінських), або — навпаки. Першим кроком в наших умовах має стати створення конче потрібних умов для підвищення конкурентоспроможності, яке залежить від держави. Виражається воно в ліквідації критичного відставання України від розвинених країн. Відставання це давно відоме, більш того, про нього постійно сигналізує нам світове експертне співтовариство, публікуючи різноманітні рейтинги. Наведу всього лише кілька прикладів.

У рейтингу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму Україна посіла 73-тє місце серед 131 країни; у рейтингу конкурентоспроможності Інституту розвитку менеджменту в Лозанні (IMD Lausanne) — 46-тє з 55, у рейтингу за індексом сприйняття корупції Transparency International — 118-тє з 180, у рейтингу простоти ведення бізнесу Світового банку — 139-тє з 178, за простотою сплати податків (Світовий банк і PriceWaterhouse Coopers) — 177-тє з 178, у рейтингу за купівельною спроможністю в Європі (за версією компанії Gfk) — 39-тє місце з 40 (1487 євро на людину при 18–27 тис. євро на людину в першій десятці), у рейтингу із збільшенням зарплати в Європі (за версією консалтингової компанії Mercer) — 59-тє місце з 60 (цілком достатнє зростання зарплати в 10 % повністю з'їла 15-відсоткова інфляція). У рейтингу IMD Lausanne за рівнем інфляції Україна посіла 50-тє місце з 55 країн, за припливом прямих іноземних інвестицій — 52-ге, ефективністю владних інститутів — 53-ге, ефективністю бізнес-законодавства — 53-ге. Такі ж оцінки дає й Всесвітній економічний форум, особливо щодо інституціональної ефективності: 115-тє місце з 131 за якістю інститутів влади. Причому рік у рік показники погіршуються.

Звичайно, ліквідація критичного відставання охоплює набагато більше чинників, ніж перелічено вище. Тут і макропоказники, й розвиток базової інфраструктури, й ефективність корпоративного управління, й розвиток ринку капіталів і банківського сектора, і монетарно-курсова політика, й управління держфінансами, й конкуренція...

Проте все це фактично зводиться до забезпечення якісної роботи всіх гілок влади, ефективного законодавства, зокрема податкового, сприятливої для бізнесу (двигуна конкурентоспроможності) регуляторного середовища.

Отже, для ліквідації критичного відставання потрібні навіть не так гроші, як політична воля, яка дасть змогу переконливо й ефективно здійснити непопулярні реформи, подолати корупцію й недобросовісну конкуренцію, зупинити проїдання зменшуваних ресурсів, й обкрадання суспільства. Створити в Україні новий тип економіки непросто, але все ще можливо. Ми поки що зберегли залишки потенціалу старої сильної системи освіти. За версією ВЕФ, Україна посідає 53-тє місце з 131 за рівнем вищої освіти та 65-тє місце — за ефективністю ринку праці. Такі оцінки дає й IMD Lausanne: 27-ме місце з 55 країн — за науковою інфраструктурою 39-тє — за рівнем освіти. Однак при цьому не слід забувати про загрозливі темпи «втечі мізків», невідповідність системи освіти запитам ринку праці, дедалі швидшу руйнацію наукової сфери, низьку інноваційну активність бізнесу, комп'ютерну неграмотність і неохоплення населення високими технологіями.

На мою думку, друком сьогодення монографії свій внесок в роботу з визначення стратегічного вектору розвитку країни почали здійснювати і члени нашої академії. Ці напрямки ми не можемо не враховувати при плануванні діяльності регіональних центрів нашої академії, а також при розробці індивідуальних планів роботи наших дійсних членів. В світі цих визначених завдань нам сьогодні також треба підбити певні підсумки, зробити висновки та визначитися з пріоритетами своєї діяльності. З цією метою президією й було запропоновано виступити в обговоренні керівникам регіональних центрів та відділень.

Тому наприкінці доповіді дозвольте зупинитися більш детально на організаційних питаннях нашої роботи, оскільки на минулих загальних зборах ми вже підіймали це питання, але останні події та час змушують до більш активного підходу в цьому напрямку.

Протягом звітнього періоду президією було організовано та проведено 5 засідань, на яких обговорювалися поточні питання організаційного, фінансового та інформаційного характеру. Узагальнення трирічного досвіду функціонування місцевих відділень нашої академії у містах Запоріжжі, Кіровограді, Луганську, Херсоні, Чернігові дозволило зробити висновок, що така форма певним чином активізувала роботу в цих містах. Зараз Президія розглядає можливість створення подібного відділення у м. Краматорськ, де на Новокраматорському машинобудівному заводі працювали і працюють вже 5 членів нашої академії.

Нинішня річниця нашої академії дає підставу і для наступної пропозиції. Більшість керівників регіональних центрів та місцевих відділень вже мають понад 70 років, а деякі й за 80. Безумовно, в нашій економічній науці це можна вважати лише початком зрілий вік. Але з урахуванням подальшого розширення наших лав не завжди можливо плідно займатися організаційною роботою. Можливо слід, беручи до уваги досвід Національної академії, розглянути на цих зборах введення посади Почесного керівника регіонального центру (місцевого відділення), а на розгляд Президії запропонувати кандидатуру більш молодшу за віком та енергійну щодо залучення коштів на функціонування академії.

На жаль робоча група на чолі з шановним Володимиром Андрійовичем Ткаченком не підготувала до зборів

проект Положення про регіональні центри та місцеві відділення. Зараз ми маємо пропозиції з Чернігова та Києва. Тому нам треба визначитись з загальними принципами цього процесу. Сподіваюсь, що на цих зборах ми зможемо їх обговорити.

Президія почала роботу з перереєстрації наших членів, оскільки частина з них втратила реальні зв'язки з нею, інша мабуть жодного разу не прочитала її Статуту щодо виконання своїх обов'язків. Але не всі керівники подали відповідні кандидатури. Наприклад, вже протягом кількох років проблемними у нас залишаються осередки в Одесі та Львові. Тому ще раз хочу звернутися до керівників регіональних центрів та відділень - уточніть особовий склад Ваших осередків у науково-організаційному відділі президії та подайте остаточні списки Ваших реальних «багнетів», які сумлінно виконують статутні вимоги нашої організації.

Телефони Президії всім відомі, вони є на бланках листів та на обкладинці «Вісника економічної науки України». Якщо довго не отримуєте від Президії листів та інформації телефонуйте, цікавтеся! Відмови не буде нікому. Тому ще раз звертаюся особливо до керівників регіональних відділень і наших чисельних осередків: «Не треба чекати зайвих нагадувань — надання змістовних звітів та своєчасна сплата членських внесків — статутний обов'язок, який повинні виконувати всі!»

Ще одним питанням, яке має загальноакадемічне значення є передплата на її друкований орган — журнал «Вісник економічної науки України». Як показує майже п'ятирічний досвід його виходу, найбільш оптимальним накладом є 300–350 примірників. Цього ми і намагаємося дотримуватися останніми роками. Але попри всі наші звернення, впродовж двох останніх років не вдається збільшити кількість передплати через систему «Укрпошти» більш як 80–90 примірників, що не складає і 30 відсотків тиражу. Тому Президія вирішила поставити за мету у найближчі 1–2 роки довести рівень розповсюдження «Вісника» через передплату до 50 % (тобто близько 150 примірників). Якщо на це буде Ваша згода ми внесемо відповідний пункт до резолюції наших зборів та доручимо Президії провести відповідну роботу з керівниками регіональних центрів та місцевих відділень. Тобто, визначити кількість навчальних та наукових закладів, економічних кафедр у цих закладах, місцевих

бібліотек, бібліотек великих підприємств на відповідній території, та провести з ними відповідну агітаційну роботу. Можливо до цієї роботи буде потрібно залучити у ролі спонсорської допомоги кошти промисловців і підприємців, яким ми, на мою думку, дуже щедро роздаємо дипломи та медалі, але потім вони дуже часто зникають з нашого об'єру. Сприяння передплаті кількох примірників нашого журналу, вартістю менше 100 гривень на рік, я вважаю, їх не дуже обтяжить.

Наприкінці доповіді хочу звернути увагу на думку академіка Богдана Миколайовича Андрушківа, який, як на мене, слушно вважає, що з перебудовного періоду та в умовах переходу до ринкових відносин в силу відомих причин і обставин при оцінці економічних здобутків державою зневільюється роль в цих процесах вітчизняних вчених-економістів. В навчальних процесах у вузах та середніх спеціальних закладах України, професорсько-викладацький склад популяризує ті чи інші досягнення у економіці, впровадження передового досвіду посилаються більшою мірою на прізвища зарубіжних вчених, тоді як в Національній академії наук, Академії економічних наук України, науково-дослідних закладах та вузах України є достатньо вчених в галузі економіки та позитивних прикладів за якими стоять прізвища вітчизняних вчених-економістів гідних популяризації і поваги.

Виходячи з цього він вносить пропозицію про створення робочої комісії АЕНУ з підготовки книги: «Визначні економісти України» або «Сто визначних постатей в економічній науці». З метою організації підготовчої роботи щодо впровадження цього заходу в життя, на його думку, доцільно було б Президією АЕНУ визначити перелік прізвищ вчених, економістів в яких є достатньо заслуг та які гідні такого вияву поваги і до зборів підготувати відповіді на перелік запитань серед яких доцільно було б відобразити: короткі автобіографічні відомості з визначенням наукових звань і ступенів, службового наукового і кар'єрного росту; перелік найважливіших наукових та навчально-методичних праць; перелік творчих ініціатив, проектів, раціональних пропозицій, перелік державних, відомчих нагород і відзнак інше. На мою думку, ця пропозиція заслуговує на увагу та обговорення на цих зборах.

Дякую за увагу! Запрошую до дискусії!